

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ
STRATEGINIO PLANAVIMO IR STEBĖSENOS GRUPĖ**

**PAŽYMA
DĖL 2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJOS SOCIALINĖS APSAUGOS
IR DARBO MINISTERIJOS ĮTRAUKIOS DARBO RINKOS PLĖTROS PROGRAMOS
PATVIRTINIMO (TAP-21-861)(21-27171(3))**

2021-10-18 Nr. NV-2563
Vilnius

Rengėjas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Tikslas: patvirtinti Įtraukios darbo rinkos plėtros programą (Programa).

Esama situacija: COVID-19 pandemija turėjo neigiamos įtakos užimtumui. Per metus (2020 m. palyginus su 2019 m.) 20–64 m. gyventojų užimtumas sumažėjo 1,8 proc. Bendras nedarbo lygis 2020 m. siekė 8,5 proc. ir buvo 2,2 proc. punkto didesnis nei 2019 metais. Dideli regionų ir atskirų socialinių grupių dalyvavimo darbo rinkoje skirtumai, darbo rinka nėra pakankamai įtrauki – gana aukštas pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų nedarbo lygis, daug žemos kvalifikacijos asmenų arba neįgaliųjų nedarba ir nesimoko, dalyvavimą darbo rinkoje riboja nepakankamai palankios sąlygos derinti darbo ir šeimos išsipareigojimus. Prieš pandemiją aktyvios darbo rinkos politikos priemonių aprėptis mažėjo, o dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose lygis išliko žemas. Siekiant padėti bedarbiams kuo anksčiau grįžti į darbo rinką, reikia didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir kitų priemonių, skirtų darbo jėgos kvalifikacijai keisti ir kelti, aprėptį.

Esmė:

Programa įgyvendins tris 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano (NPP) uždavinius:

- 2.3. Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą.
- 2.8. Skatinti verslo atsakomybę.
- 2.9. Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę.

NPP 2.3. uždavinio „Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą“ rodikliai

- 2.3.1. Ilgalaikio nedarbo lygis, proc.: 2020 m. – 2,5 proc.; 2025 m. – 1,7 proc.; 2030 m. – 1,5 proc.
- 2.3.2. Pakartotinai per 12 mėnesių nuo neterminuoto į(si)darbinimo įregistruotų bedarbių dalis, proc.: 2020 m. – 17,9 proc.; 2025 m. – 16 proc.; 2030 m. – 14 proc.

Problemų ir priemonių

1 problema – Nepaisant darbo ieškančių asmenų užimtumui remti teikiamų paslaugų ir taikomų priemonių, 26 proc. registruotų bedarbių (72 tūkst.) sudarė ilgalaikiai bedarbiai, iš kurių 6,2 proc. (4,5 tūkst.) nėra dirbę, 27,4 proc. (19,8 tūkst.) – yra nedirbę ilgiau nei 2 m.

Spręstinos problemos priežastys: Užimtumo rėmimo sistema yra fragmentuota ir nėra veiksminga. 32 proc. skirtingų socialinių grupių asmenų, registruotų Užimtumo tarnyboje (UT), įsidarbintų tik taikant suderintas kompleksines paslaugas ir ADRP priemones. Beveik kas trečias UT registruotas asmuo yra nekvalifikuotas, apie penktadalis Lietuvos dirbančiųjų dirba žemesnės kvalifikacijos darbą nei įgyta kvalifikacija, trečdalis dirbančiųjų dirba su savo studijų sritimi nesusijusį darbą, darbdaviams trūksta reikiamos kvalifikacijos darbuotojų, tai parodo Lietuvoje esant struktūrinį nedarbą. Norintiems pradėti savo verslą neprieinamos finansų įstaigų verslo kreditavimo galimybės, trūksta pradinio kapitalo, neretai – žinių, taip pat metodinės-

konsultacinės pagalbos bei kitos paramos pradiniam savo verslo kūrimo etape. Asmenys, galintys įsitraukti į darbo rinką, atskiruose regionuose susiduria su kliūtimis (14,7 proc. neturi galimybės nuvykti į darbo vietą; dalis darbdavių nėra pasirengę taikyti lanksčias darbo organizavimo formas, o ne visi darbuotojai – dirbti lanksčiai; siūlomas darbo užmokestis neskatina dirbti). UT teikiamų paslaugų kokybė ir įvairovė neatliepia darbo ieškančių asmenų ir darbdavių poreikių; nepritraukiami kokybiškas darbo vietas kuriantys darbdaviai ir aukštos kvalifikacijos darbo ieškantys asmenys; nepakankamas UT teikiamos informacijos aiškumas ir prieinamumas klientams; žemas paslaugų skaitmenizavimo ir automatizavimo lygis; žmogiškųjų išteklių UT trūkumas; nepakankamai taiklus ADRP priemonių taikymas, įgyvendinimo veiksmingumas ir efektyvumas; krizės situacijose paslaugoms, priemonėms ir informacinei sistemai pritaikyti vidutiniškai prireikia 4 savaitių.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

- Užtikrinti ADRP priemonių finansavimą, veiksmingumą ir efektyvumą.
- Didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą.
- Skatinti verslumą.
- Efektyvinti UT veiklos procesus ir funkcijas.
- Kitos priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo plėtos programoje, Socialinės sutelkties plėtos programoje, Švietimo plėtos programoje, Regionų plėtos programoje.

Rezultato rodikliai: Planuojama, kad 2030 m. per metus ADRP priemonėse dalyvavusių bedarbių dalis nuo UT registruotų bedarbių, proc. sudarys 10,4 proc. (2020 m. – 5,7 proc.); per metus užimtais tapusių ilgalaikių bedarbių lygis, proc. bus 39 (2020 m. – 25,3 proc.); darbo rinkoje užimtų neįgaliųjų dalis, procentais nuo bendro neįgaliųjų skaičiaus sieks 47proc. (2020 m. – 28,4 proc.); dalyvių, pasibaigus jų dalyvavimui, įgyjančių kvalifikaciją bus 23 096 asm., dirbančių įskaitant savarankišką darbą, – 26 270 asm., dalyvių, kurie per 6 mėn. nuo dalyvavimo pabaigos pradėjo dirbti, įskaitant savarankišką darbą bus 29 882 asm.; dalyvių, turinčių negalią, kurie sėkmingai baigė profesinės reabilitacijos programas, bus 4 554 asm.; 55 m. ir vyresnių asmenų, kurie po dalyvavimo įgijo kompetencijas, dalis, proc. sieks 90 proc. (2020 m. – 88,63 proc.); sėkmingai veikiančių subsidijos darbo vietai steigti gavėjų dalis, proc. bus 80 proc.; dalyvių, įgijusių aukštą pridėtinę vertę kuriančią kvalifikaciją ir (ar) kompetenciją(-as), dalis, proc. – 90 proc.; sėkmingai veikiančių paramą gavusių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių (įskaitant kooperatines įmones ir socialines įmones) dalis, proc. bus 80 proc.; per metus užimtais tapusių bedarbių lygis, proc. sieks 60 proc. (2020 m. – 40,2 proc.); įgyvendinta UT skaitmeninė transformacija, proc. – 90 proc. (2020 m. – 30 proc.)

2 problema – Užimtumas šalyje nėra tvarus

Spręstinios problemos priežastys: Darbo vietų kokybės stoka. Užimtų asmenų neprisitaikymas prie darbo rinkos. Žema darbuotojo motyvacija ar paskatos dirbti. Diskriminacijos, priekabiavimo darbe apraiškos. Nelegalaus ir nedeklaruoto darbo paplitimas.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

- 2.9. uždavinio priemonės (t.y. skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge; efektyvinti profesinės rizikos valdymą įmonėse ir savarankiškai dirbant; tobulinti mechanizmą, skatinantį darbdavius įgyvendinti darbo saugos ir sveikatos reikalavimus; didinti darbo užmokesčio konkurencingumą viešajame sektoriuje; didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą; taip pat priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo plėtos programoje, Pajamų nelygybės mažinimo plėtos programoje, Viešojo valdymo plėtos programoje).
- Didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą.
- Tobulinti kovos su nelegaliu ir nedeklaruotu darbu priemones.
- Kitos priemonės numatytos Švietimo plėtos programoje, Regionų plėtos programoje, Socialinės sutelkties plėtos programoje.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. nelegalaus darbo kontrolės rezultatyvumas, proc. bus 42 proc. (2019 m. – 30,4 proc.), o elektroninėmis priemonėmis identifikuojamų statybietėse dirbančiųjų dalis nuo visų dirbančiųjų, proc. sudarys ne mažiau kaip 80 proc.

NPP 2.8. uždavinio „Skatinti verslo atsakomybę“ rodiklis

2.8.1. Įmonių, kurios matuoja pažangą socialinės atsakomybės srityje pagal verslo tvarumo ir atsakingumo indeksą, skaičius: 2019 m. – 10; 2025 m. – 75; 2030 m. – 100.

Problemos ir priemonės

1 problema – Atsakingo verslo principus taiko mažiau nei 50 proc. Lietuvos įmonių, kurių virš 90 proc. sudaro labai mažos ir mažos įmonės (iki 49 darbuotojų)

Spręstinos problemos priežastys: Atsakingo verslo neskatina nei darbuotojai, nei visuomenė (nepakankama informacijos sklaida ir kitų įmonių gerųjų socialinės atsakomybės pavyzdžių sklaida; nedidelis procentas įmonių rengia ir viešai skelbia savo socialinės atsakomybės ataskaitas; dalis verslo neįgyvendina ir netaiko socialinės atsakomybės dėl išankstinių nuostatų; dalis darbdavių atstovų nepakankamai bendradarbiauja su darbuotojų atstovais). Įmonės laikosi nuostatų, kad priemonės, skirtos socialinių poreikių tenkinimui, didina papildomas išlaidas (nėra paskatų (visų pirma, mokestinių) verslui būti socialiai atsakingam; socialiai atsakingų įmonių vertinimo ir įmonių atskaitingumo trūkumas.)

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

- Didinti informuotumą apie atsakingo verslo principus.
- Kitos priemonės numatytos Socialinės sutelkties plėtros programoje.

Rezultato rodiklis. Planuojama, kad 2030 m. Verslo tvarumo ir atsakingumo indekse 65 ir daugiau balų surinkusių įmonių dalis nuo visų savo pažangą socialinės atsakomybės srityje matuojančių įmonių, proc. – 60 proc.

NPP 2.9. uždavinio „Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę“ rodikliai

2.9.1. Darbuotojų, kuriems taikomos kolektyvinės sutartys, dalis nuo visų šalies darbuotojų, proc.: 2020 m. – 17; 2025 m. – 25; 2030 m. – 30.

2.9.2. Darbo vietos ir užimtumo kokybės įvertis, balais (iš 100): 2013–2017 m. – 53,62; 2025 m. – 56,4; 2030 m. – 59,75.

1 problema – Ribotas socialinių partnerių įsitraukimas sprendžiant darbo, socialinius ir ekonominius klausimus

Spręstinos problemos priežastys: Trūksta socialinio dialogo kultūros (ribotas visuomenės suvokimas apie socialinį dialogą; trūksta pasitikėjimo tarp darbdavių ir darbuotojų; stokojama suvokimo apie socialinio dialogo naudą; valstybės ir savivaldybių institucijos nepakankamai įtraukia socialinius partnerius į politikos formavimą). Socialiniai partneriai nėra reprezentatyvūs (profesinių sąjungų narystė 2019 m. siekė 7,33 proc., vos 12,7 proc. visų veikiančių ūkio subjektų priklausė darbdavių organizacijoms; darbdavių ir profesinių sąjungų organizacijoms trūksta kompetencijų ir gebėjimų).

Priemonė, kuria sprendžiama 1 problema:

Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.

2 problema – Šalies ūkyje neišnaudojami lanksčių darbo formų suteikiami privalumai.

Lietuvoje kas dešimtas (11,6 proc.) užimtas gyventojas gali pats nustatyti savo darbo laiko pradžią ir pabaigą (ES vidurkis – 20 proc.), 9,7 proc. – gali nustatyti savo darbo laiką su tam tikrais apribojimais (ES vidurkis taip pat 20 proc.). Lietuvoje 78,7 proc. dirbančiųjų darbo laiką nustato darbdavys, įmonė, užduotys ar klientai.

Spręstinos problemos priežastys: Dalis darbdavių nėra pasirengę taikyti lanksčias darbo organizavimo formas. Ne visi darbuotojai yra pasirengę dirbti lanksčiai.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

- Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.
- Kitos priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo plėtros programoje.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. organizacijų ir įmonių, kuriose per šešis mėnesius po dalyvavimo veiklose, skirtose vystyti socialinį dialogą, pabaigos įvyko teigiamas pokytis, dalis, proc. – 30 proc.; darbuotojų, galinčių nustatyti savo darbo laiko pradžią ir pabaigą, proc. sieks 25 proc. (2019 m. – 9,7 proc.).

3 problema – Darbo aplinka vis dar kelia pavojų darbuotojų saugai ir sveikatai (toliau – DSS). 2020 m. įvyko 4058 nelaimingi atsitikimai darbe (toliau – NAD), iš jų: 3892 – lengvi, 132 sunkūs, 34 mirtini. *Spręstinios problemos priežastys:* Darbdaviai neefektyviai valdo profesinę riziką (2020 m. penktadalį sunkių ir mirtinų NAD sąlygojo nepakankamas profesinės rizikos vertinimas įmonėse). Savarankiškai dirbantys asmenys neturi žinių apie profesinę riziką. Teisinė ir priežiūros sistema nesudaro efektyvaus mechanizmo, skatinančio darbdavius įgyvendinti DSS reikalavimus (DSS reikalavimų pažeidimai sudaro tris ketvirtadalius VDI nustatomų pažeidimų; 2020 m. – 76,4 proc.).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 3 problema:

- Efektyvinti profesinės rizikos valdymą įmonėse ir savarankiškai dirbant.
- Tobulinti mechanizmą, skatinantį darbdavius įgyvendinti DSS reikalavimus.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m.: asmenų, kurie po dalyvavimo įgijo arba patobulino profesinės rizikos vertinimo ir priežiūros (kontrolės) kompetencijas, dalis, proc. – 95 proc.; sunkių ir mirtinų NAD, neįsiskaičiuojant įvykių keliuose, skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. darbuotojų, mažėjimas, proc. – 25 proc.

4 problema – Mažas šalies vidutinis darbo užmokestis (toliau – VDU) lyginant su kitomis išsivysčiusiomis ES šalimis

Spręstinios problemos priežastys: Nepakankamas darbo užmokesčio augimas privačiame sektoriuje (darbo užmokesčio pokyčiai dar nesiekia ES vidurkio; ribotos darbo apmokėjimo reguliavimo galimybės privačiame sektoriuje). Mažėjantis darbo užmokesčio konkurencingumas viešajame sektoriuje (nevienodas viešojo sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjimo reglamentavimas skirtinguose įstatymuose ir nesisteminiai šių įstatymų pakeitimai; disproporcijos viešojo sektoriaus darbuotojų darbo apmokėjime; nepakankamai konstruktyvus bendradarbiavimas tarp socialinių partnerių; nepakankamai viešojo sektoriaus darbuotojai įtraukiami į socialinį dialogą. Nors 71 proc. visų kolektyvinių sutarčių yra sudaromos viešajame sektoriuje, 2019 m. kolektyvinių sutarčių taikymas dirbančiųjų atžvilgiu siekė tik 15 proc.).

Priemonės, kuriomis sprendžiama 4 problema:

- Didinti darbo užmokesčio konkurencingumą viešajame sektoriuje.
- Skatinti socialinių partnerių įgalinimą dalyvauti socialiniame dialoge.
- Kitos priemonės numatytos Pajamų nelygybės mažinimo plėtros programoje, Viešojo valdymo plėtros programoje.

Rezultato rodikliai. Planuojama, kad 2030 m. pareiginės algos bazinio dydžio augimo (proc.) ir minimalios mėnesinės algos augimo (proc.) santykis, – 1 (2021 m. – 0,1); pareiginės algos kintamoji dalis, proc. – 40 proc. (2021 m. – 20 proc.).

Programos įgyvendinimo lėšos 2021–2030 m. – 437 927,2 tūkst. Eur, iš jų:

- 319 572,3 tūkst. Eur - Europos socialinio fondo plus (ESF+) (2021-2027) lėšos
- 110 110 tūkst. Eur - Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano „Naujos kartos Lietuva“ lėšos
- 1 443 tūkst. Eur - valstybės biudžeto lėšos
- 6 762 tūkst. Eur - valstybės biudžeto lėšos, skirtos apmokėti ES fondų lėšomis netinkamą finansuoti pridėtinės vertės mokestį
- 40 tūkst. Eur - kiti tarptautiniai finansavimo šaltiniai (Užimtumo ir socialinių inovacijų programa (EaSI), Teisių, lygybės ir pilietybės programa (REC) ir kt.)

Finansinės projekcijos bus reguliariai peržiūrimos ir pagal poreikį tikslinamos

Derinimas:

Pirmąjį projektą parengė darbo grupė (SADM, AM, FM, EIM, ŠMSM, VRM, VDI atstovai). Parengus projektą, konsultuotasi su visuomene vykdant viešąją konsultaciją, apie tai paskelbiant interneto svetainėje ir informuojant socialinius partnerius. Pasiūlymams pateikti buvo skirta pakankamai laiko. Konsultavimosi procese dalyvavo pagrindiniai suinteresuoti šioje srityje

veikiantys asmenys – pasiūlymus pateikė Lietuvos profesinė sąjunga „Solidarumas“, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Lietuvos verslo konfederacija, Dirbančių neįgaliųjų asociacija, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, Nacionalinė šeimos taryba, Moterų informacijos centras, Asociacija „Lyderė“, UAB „BGI Consulting“ ir valstybės institucijos. Gautos 65 pastabos ir pasiūlymai, į didžiąją dalį jų atsižvelgta. Pagrindiniai suinteresuotų šalių siūlymai teikti dėl problemų, rodiklių, priemonių formulavimo, socialinio dialogo klausimų.

Patobulintas projektas pakartotinai suderintas su AM, SAM, SM, ŽŪM, ŠMSM, VRM, FM, TM, Lietuvos savivaldybių asociacija, Užimtumo tarnyba.

Dėl Ekonomikos ir inovacijų ministerijos pasiūlymo, į kurį neatsižvelgta, pateikta derinimo pažyma (EIM nuomone, SADM pavaldžios viešosios įstaigos daugelį problemų galėtų spręsti pasitelkdamos inovatyvius viešuosius pirkimus. SADM nurodo, kad ministerijai pavaldžios VŠĮ (Technikos priežiūros tarnyba ir Europos socialinio fondo agentūra) nedalyvauja Įtraukios darbo rinkos plėtros programos priemonių įgyvendinime).

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas įgyvendina Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.2.8, 3.4.1, 3.4.3, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3, 5.2.6, 5.2.13 papunkčių nuostatas.

Dalykinio vertinimo išvada: Teikiame šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Programos I skyriaus eilutėje „NPP uždavinio rodiklis ir (ar) tikslo rodiklis“ siūlytume įtraukti ir NPP 2 tikslo 2.3. ir 2.4. rodiklius.
2. Programos I skyriaus eilutėje „NPP uždavinio rodiklis ir (ar) tikslo rodiklis“ siūlytume nurodyti ne tik rodiklio tarpinę ir galutinę reikšmę, bet ir NPP rodiklių pradinę reikšmę (kad būtų aiškus atskaitos taškas).
3. Programos I skyriaus 1 problemos 2.4 priežasties išskleidime siūlytume suvienodinti sąvokos „jaunimas iki 29 m.“ vartojimą.
4. Siūlytume detalizuoti Programos I skyriaus 1 problemos 4 priežastį „Norintiems pradėti savo verslą neprieinamos finansų įstaigų (veikiančių rinkos sąlygomis) verslo kreditavimo galimybės, trūksta pradinio kapitalo, neretai – žinių, taip pat metodinės-konsultacinės pagalbos bei kitos paramos pradiniam savo verslo kūrimo etape“, analogiškai kaip yra išskleidžiamos kitų spręstinių problemų priežastys.
5. Ne visai aiškios sąsajos su kitomis plėtros programomis, todėl siūlytume kiekvienos problemos pabaigoje išvardinti kitose plėtros programose numatytų priemonių, kurios prisidės prie šioje SADM plėtros programoje nurodytų priežasčių šalinimo, pavadinimus. Aiškumo dėlei, siūlytume prie nurodomų priemonių surašyti ir jų kodus.
6. Programos III skyriaus lentelėje siūlytume nurodyti ne tik uždavinių numerius, bet ir uždavinių pavadinimus.
7. Siūlytina patikslinti kai kurių Programos priemonių rezultato rodiklių pavadinimus, nes neaišku kur asmenys dalyvaus: 09-001-02-03-02 (PP) „Dalyviai, pasibaigus jų dalyvavimui įgyjantys kvalifikaciją, asm.“; 09-001-02-09-03 (PP) „Asmenų, kurie po dalyvavimo įgijo arba patobulino profesinės rizikos vertinimo ir priežiūros (kontrolės) kompetencijas, dalis, proc.“
8. Abejotinos kai kurių rodiklių pradinės 2021 metų reikšmės – kodėl jos nulinės. Jei duomenų apie pradinę rezultato rodiklio reikšmę nėra, siūlytume taip ir pažymėti, t.y. vietoj nurodomos nulinės reikšmės, įrašyti žymą „nėra duomenų“.

Programos projektą siūlome **svarstyti tarpinstituciniame pasitarime ir patikslinti pagal šias bei Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pateiktas pastabas.**

Strateginio planavimo ir stebėsenos grupės patarėja

Jurgita Deveikytė